

Atanas St. Atanasov,

TYPES OF EFFECTS IN JOINT OPERATIONS

Atanas St. Atanasov

*ВОЕННА АКАДЕМИЯ "ГЕОРГИ СТОЙКОВ РАКОВСКИ"
СОФИЯ – 1504 БУЛ. "ЕВЛОГИ И ХРИСТО ГЕОРГИЕВИ" № 82
КАТЕДРА "СУХОПЪТНИ ВОЙСКИ"*

Abstract: *The report encompasses the main types of effects which are planned to be achieved in joint operations.*

Keywords: *effects, artillery, joint operations.*

ВИДОВЕ ЕФЕКТИ В СЪВМЕСТНИТЕ ОПЕРАЦИИ

Атанас Ст. Атанасов

Въведение

Връзката между процеса на съвместно определяне на целите с желаните ефекти и от там с изпълняваните задачи за поддържане на плана на операцията, поставя ударението върху повишаване на способността да се въздейства върху поведението на противника и/или способностите му, чрез интегрирано прилагане на ударната и огневата мощ на съвместните сили или чрез прилагане на други средства (кинетични или некинетични) водещи до постигането на определени резултати, а именно промяна в поведението на противника в желаната посока и в определени ситуации до постигане на целите на операцията (кампанията). Този подход свързва оперативните и стратегически цели с оперативните и тактически ефекти за изпълнение на определени задачи, чрез определяне на желаните и нежелани ефекти в оперативната обстановка и поставя задачи на подчинените за постигането на ефектите чрез въздействие върху определени цели. Най-общо, мисленето, основано на постигане на ефектите е да се осигури логична последователна прогресия, като подкрепя към процеса на планиране на операцията, която в последствие да се развитие при вземането на решенията и поставянето на задачи към подчинените за постигане на оперативните цели.

Определянето на необходимите ефекти е дейност, която се извършват от групата за планиране и управление на съвместните ефекти в щаба на съвместните сили с цел да се подпомогне командващия в процеса на анализа на мисията и разработване на концепцията на операцията, като най-пълно този процес се вписва в разработваната концепция за огневата поддръжка и се проектира в разработваните списъци с целите за въздействие до подчинените щабове. Такива процеси протичат и в компонентните командвания и в маневрените формирования, където се прилагат определени процедури и техники за определяне на целите, тяхното разпределение за въздействие между средствата за огнева поддръжка и средствата с несмъртоносен ефект.

Съгласно доктрината за планиране на операциите (НП-5) под ефект се разбира „Промяна на поведението или физическото състояние на системата (или на елемент от системата) в резултат на едно или повече действия.

Ефектът позволява да се интегрира резултатът от различни действия (способности), провеждани от различни субекти. Това е ядрото на всеобхватният подход. Или с други думи ефекта е:

- Физическо и/или поведенческо състояние на системата, като резултати от действието, комплексността от действия или от други ефекти.
- Промяна на състояние, поведение или степента на свобода на системата.

Ефектите играят решаваща роля, защото те определят фокуса на действията и допринасят за постигане на целите и желаното крайно състояние. Действията имат за цел създаването на ефекти, които да водят както до промени в способностите, поведението или вариантите за отговор (действие на участниците в рамките на оперативната среда), така и в стратегическата среда. Ефектите могат да бъдат групирани в две категории – физически и нефизически (ментални/поведенчески). Независимо, че всички физически ефекти водят до някаква форма на нефизически ефекти, тяхната основна цел е оказване на влияние върху способностите на участниците.

Нефизическите ефекти по принцип са насочени към поведението на страните. Измененията в поведението или физическото състояние на дадена система (или на елементите ѝ), които са резултат от едно или повече действия или други причини, и могат да бъдат категоризирани, както следва:

- Желани ефекти – тези, които влияят положително на постигането на целите.
- Нежелани ефекти - тези, които прекъсват или застрашават постигането на крайните цели и като такива следва да бъдат намалявани (смекчавани).

Желаният ефект представлява условие за постигане на свързана цел, докато нежеланият ефект може да възпрепятства напредъка към същата цел. Ефектите и придружаващите ги причинно-следствени връзки свързват задачите с целите. Задачите и последиците във всяка причинно-следствена верига могат да произтичат от всеки елемент на националната мощ - дипломатически, информационен, военен или икономически - и може да възникне във всеки един момент от цялата военна операция. Една единствена цел може да изисква създаването на повече от един ефект.

Много от начините и средствата, свързани с процеса на съвместно определяне и поразяване на целите (СОПЦ) и използването на резултатите от поразяването (въздействието), водят до тактически ефекти спрямо избраните цели. Въпреки това, кумулативните резултати от тези целеви въздействия могат да допринесат за постигането на желаните оперативни нива и стратегически ефекти от съвместните сили (СС).

Командирът, който е отговорен за планирането на поразяването (въздействието) на целите в системата на СОПЦ, трябва да разбере не само конкретните желани целеви ефекти, но също така и целта и въздействието на поразяването на определените цели по отношение на създаването на желаните ефекти на старшият командир от СС и избягване на нежеланите ефекти. Командващият и щаба на СС трябва да обмислят нежелани ефекти при разработването на вариантите за действие и концепцията на операцията (КОНОП). Оперативните ограничения и ограниченията на СС и компонентите могат да бъдат коригирани, за да се предотвратят нежелани ефекти. Важно е желаните и нежелани ефекти да бъдат ясно съобщени, доколкото е необходимо, за да се гарантира, че тези ефекти се създават или избягват съответно. Правилното разбиране на връзката между ефектите на всички нива е важно за планирането и провеждането на всяка съвместна операция.

- Очаквани ефекти - тези, които са предварително определени и за които се предвижда да възникнат в резултат от определени действия;
- Неочаквани ефекти – тези, за които не се предвиждат да бъдат свързани с целите и предприетите действия и които могат да бъдат както желани, така и нежелани.

Ефектите могат да бъдат категоризирани по много начини. Едно важно разграничение е между преките и косвени ефекти.

- Преките ефекти са непосредствените последици от военни действия (резултати от използването на оръжия и т.н.), които не се променят чрез събития или механизми. Те обикновено са незабавни и лесно разпознаваеми. Всеки войник е запознат с директното въздействие на своето оръжие. Противотанкистът знае, че снаряда, изстрелян от оръдието, генерира лесно разпознаваем директен физически ефект, когато прониква през защитна броня на вражеския танк и видимо изхвърля купола му във въздуха. По същия начин, преките последици от разхвърлянето на брошури могат да доведат до предаването на противниковите войници или увеличеното участие на местното население в изборите, но преди да се стигне до това заключение трябва да се направи повече от една оценка, тъй като други фактори могат да причинят противоречиво поведение. По същия

начин, прекият ефект от заглушаването може да бъде, че клетъчните телефони или други комуникационни устройства са неизползваеми от терористите, но този ефект няма да бъде незабавно наблюдаван и не трябва да се приема, че се случва без съответните достоверни доказателства. Обикновено този ефект се търси при заглушаване на устройствата с цел избягване на дистанционно задействане на импровизирани взривни устройства при преминаване на конвой или VIP лица през зона с увеличен риск.

- Косвените ефекти са забавените или изместени последици от действие от втори, трети и по-висок ред, създадени чрез междинни събития или механизми. Тези ефекти могат да бъдат от физически или поведенчески характер. Косвеното въздействие може да бъде трудно да се разпознае, поради незначителни промени в поведението на системата, които могат да ги затруднят при наблюдението. Например, косвен ефект от унищожаване на комуникационен възел или задържане на куриер може да бъде, че това предотвратява командването и управлението на противниковите сили или лидери на терористични клетки и намалява тяхната ефективност срещу собствените сили; ефекти с реални ползи, които обаче трудно се измерват.

Ефектите от първи ред са тези които се появяват в резултат на прякото въздействие върху целта (поразяването на арт.батарея води до неутрализирането на целта за определен период. Пряк ефект – батареята не води огън. Или финансово подпомагане на определен член на групировка, го вербува за каузата на операцията). Примери за преки ефекти можем да открием в AArtyP-5 NATO FIRE SUPPORT DOCTRINE, а именно – неутрализиране, унищожаване, потискане, отклоняване, възпиране, канализиране, блокиране и т.н.

Ефектите от втори ред се появяват в резултат на невъзможността от изпълнението на задачите от целите/ефектите от първи ред (маневреното формирование не може да си изпълни задачата в следствие на поразената артилерийска батарея. Или решението за прекратяване на определена дейност е в следствие на въздействието оказано от вербуваният член)

Ефектите от трети ред са ефектите появили се вследствие от ефектите от втори ред (неизпълнението на задачата от маневреното формирование води до възможност за прегрупиране на собствените формирания, а от там до създаване на условия за изпълнение на други задачи. Или прекратяването на дейността на организацията създава условия за преминаване към началото на преговори)

Ефектите от втори и трети ред се явяват непреки ефекти, а когато са обвързани последователно стават каскадни ефекти.

Връзката между преките и косвените ефекти може да се види и в примера на атака срещу вражеската система за командване и управление. Унищожаването на един-единствен комуникационен възел чрез електронно подавяне или физическо унищожаване създава пряк ефект - този специфичен комуникационен възел е унищожен или престава да функционира. Косвеният резултат (непряк ефект) на множество удари срещу редица подобни и свързани цели може да доведе до постигането на истинската цел на планиращите - да подкопае способността на противниковият командир да командва ефективно военните сили. Както беше отбелязано по-рано, косвените ефекти обикновено се проявяват във времето и може да отнеме неопределен период от време, преди цялостната липса на комуникации да има вредно въздействие върху противника. Като цяло, комбинацията от преки и непреки ефекти може да постигне крайната цел на всяко действие - да принуди или да формира желанния резултат.

- Кумулативни ефекти. Ефектите са склонни да се образуват, така че крайният резултат от редица преки ефекти е най-често по-голям от сумата на техните непосредствени последици. По същия начин косвените ефекти често се съчетават, за да произвеждат по-големи ефекти от сумата на техните индивидуални последици. Това може да се случи на всички нива, тъй като се постигат ефектите от по-нисък ред.

- Каскадни ефекти. Каскадните ефекти могат да се преплитат чрез целева система, често влияеща и на други системи; най-често чрез възли и връзки, които са общи и критични за съответните системи. Каскадните ефекти могат да са резултат и от преки въздействия. Каскадирането на преките и косвените ефекти, както подсказва името, обикновено преминава от по-високи към

по-ниски нива. Например, унищожаването на елемент от щаба или залавянето на висш лидер на терористична организация ще доведе до загуба на командване и управление и по този начин ще влоши ефективността на подчинените организации.

- Съпътстващи ефекти. Ефекти от поразяването на целите често се разпространяват, за да се създадат свързани ефекти, известни като съпътстващи ефекти или загуби, неволно или случайно нараняване или увреждане на лица или предмети, които не биха били законосъобразни военни цели при обстоятелствата, които са били в момента. Подобна загуба не е незаконна, доколкото тя не е прекомерна в светлината на общото военно предимство, предвидено от поразяването. Такива загуби могат да възникнат на собствени, неутрални и дори противникови сили. В такъв случай оперативните и стратегическите ефекти на СС и свързаните с тях странични ефекти обикновено не се отразяват като загуба, а като други видове резултати, които планиращите могат или не могат да очакват.

Съпътстващите ефекти често се разпространяват, за да създадат непредвидени последици, обикновено под формата на нараняване или увреждане на хора или предмети, които не са свързани с целите. В по-широк смисъл съпътстващите ефекти са всички ефекти, постигнати извън тези, за които е предприето действието, и могат да бъдат положителни или отрицателни за намерението на планиращите. В отрицателен смисъл, съпътстващите ефекти могат да бъдат случайни преки или косвени последици, които причиняват неволно и нежелано нараняване или увреждане на хора или предмети. Положителните съпътстващите ефекти могат да доведат до резултати, които да са от полза за продължаващите военни действия. Крайният резултат е, че планираните ефекти от първи ред неизменно ще генерират съпътстващите ефекти, които са нежелани или неочаквани. Важно е да се прави разлика между съпътстващи и странични ефекти. Разумното планиране следва да позволи отчитането на рисковете от непредвидени ефекти от втори и трети ред. Съпътстващите ефекти следва да бъдат основно, целево разглеждани при планирането, изпълнението и оценката на военните действия от всякакъв мащаб.

Освен като преките и косвени ефектите могат да бъдат категоризирани по начина на въздействие като смъртоносни и несмъртоносни.

- Използването на оръжейните системи могат да предизвикат смъртоносни и несмъртоносни въздействия върху целта. Смъртоносните ефекти се получават чрез някаква комбинация от взрив, фрагментация и кинетично проникване в избраната цел при което се получава летален изход. Освен с оръжейни системи този резултат може да се постигне и с други средства- некинетични (трябва да се прави разлика между смъртоносни и несмъртоносни и кинетични и некинетични. Не винаги кинетичните са смъртоносни както и не винаги некинетичните са несмъртоносни). Макар и изключително ефективни по предназначение, смъртоносните ефекти не винаги могат да бъдат подходящи за цялата военна операция.

Например, по време на военни действия, сътрудничество в областта на сигурността и операции за възпиране, прилагането на смъртоносни ефекти обикновено е силно ограничено и формираната могат да се ограничат до използване само на отбранителен огън. Използването на смъртоносни начини и средства по време на съвместни операции може да бъде ограничено от ограниченията в правилата за поведение. Командващият на СС може също да се наложи да обърне внимание на опасенията за причиняване на нежелани жертви сред некомбатантите и причиняване на съпътстващи щети на инфраструктурата и съоръженията, които ще са необходими за функционирането по време на другите фази на операцията (стабилизиране). Тези опасения могат да бъдат разрешени чрез използване на несмъртоносни (нелетални) ефекти.

- Несмъртоносните ефекти като тези, произведени чрез електронна война, компютърна мрежова атака и определени насочени енергийни оръжия, се използват и могат да постигнат цели във всички военни операции и на всички нива на война. Те водят до невъзможност за използването на щабовете или определени съоръжения, като същевременно свеждат до минимум смъртните случаи, трайните увреждания на личния състав и нежеланото увреждане на собствеността и околната среда. Способността да произвежда несмъртоносни ефекти предоставя на командващият на СС редица гъвкави целеви решения. Машабируемостта, избираемостта и способността за

реагиране на несмъртоносни способности предоставят на Командващият на СС средствата за въздействие към определени лица; неутрализиране или отхвърляне на използването от противника на целеви съоръжения без унищожаване. Несмъртоносните ефекти могат също да се използват за допълване на смъртоносните такива чрез приоритизиране или канализиране на враждебни сили в предварително избрани зони на поразяване. Те могат също така да допълнят или да предложат алтернатива на използването на високоточни боеприпаси, когато е необходимо предотвратяване на последиците от странични щети.

Използването на ефекти при планиране на операциите спомага за приоритизиране на усилията за постигане на политическите и стратегическите цели на държавата, като и за ефикасно разпределяне на ресурсите. Правилното определяне на ефектите е възможно само чрез добро познаване на кризисната ситуация, основните субекти и културните аспекти на средата, в която ще се провежда дадена операция. Ефектите трябва да бъдат измерими, ограничени по брой и неделими.

Ефектите трябва да бъдат формулирани по такъв начин, че ясно да представят промяна в поведението на противника или в промяната на способностите или състоянието на дадена система. Планиращите експерти трябва да са наясно, че за постигането на определени ефекти може да е необходимо продължително време. Задълбоченото разбиране на оперативната среда позволява да се определи кои ефекти ще бъдат създадени бързо и кои не. Неправилното разбиране на сроковете необходими за създаване на различни ефекти, води до чести, а някои случаи и до ненужни промени в плана.

За да се оценят ефектите следва да се въведат и съответните критерии за ефективност. Целта на критерия за ефективност е да бъдат описани конкретните промени в поведението или способностите на дадена система или подсистема, за да може да се определи дали желаните ефекти се постигат, или не се постигат. Затова командира трябва да определи критерии за ефективност за всеки ефект, за да може да се установи дали операциите създават желаните ефекти, или водят до нежелани последствия, които биха могли да изложат на опасност постигането на целта или изпълнението на мисията. Критериите за ефективност са много важни, защото тяхното прилагане при оценяване на напредъка може да повлияе на бъдещите решения относно провеждането на операции и разпределението на ресурси.

Използвана литература:

1. Доктрина за планиране на операции (НП-5).
2. Пиев, К. Nature and characteristics of the collateral damage. *International Scientific Conference*, collection of papers, 2015, pp 135-142, ISSN 2367-7902.
3. Stanchev S., Пиев, К. Methodology to reduce collateral damage. *International Scientific Conference*, collection of papers, 2015, p. 380 – 391, ISBN - 2367 – 7902.
4. Ръководство за планиране на операции, Част II – оперативное ниво
5. AArtyP-5 NATO FIRE SUPPORT DOCTRINE Edition B Version 1 NOVEMBER 2015
6. AJP-3.9 ALLIED JOINT DOCTRINE FOR JOINT TARGETING